

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 28 maja 2014 r.

Poz. 3318

UCHWAŁA NR 441/XLII/14 RADY MIEJSKIEJ GMINY ŚLESIN

z dnia 30 kwietnia 2014 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ślesin na lata 2014-2017"

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 9, art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 08 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2013, poz.594 ze zm.) oraz art.87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 ze zm.) Rada Miejska Gminy Ślesin uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ślesin na lata 2014- 2017”, zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Ślesin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący
(-) Stanisław Chrzanowski

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 441/XLII/14
Rady Miejskiej Gminy Ślesin
z dnia 30 kwietnia 2014 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI GMINY ŚLESIN
NA LATA 2014 – 2017**

**ŚLESIN 2013
SPIS TREŚCI**

1. Wstęp

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

- 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa
 - 2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego
 - 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych

zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

4.2. Uwarunkowania wynikające ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ślesin*

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów, itp.

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Ślesin położona jest we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w środkowej części powiatu konińskiego i jest jego największą gminą, posiadającą status miejsko – wiejskiej. Siedzibą władz samorządowych jest miasto Ślesin, oddalone 18 km od Konina i 100 km od Poznania.

Powierzchnia gminy zajmuje obszar 145,63 km², co stanowi ok. 9,23% powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują 58,5% powierzchni gminy, a 21,12% tereny leśne, które stanowią najwyższy wskaźnik lesistości spośród gmin powiatu konińskiego. 20,6% powierzchni zajmują jeziora, nieużytki i tereny poeksploatacyjne górnictwa odkrywkowego. Znaczne tereny gminy objęte są ochroną prawną /7.900 ha/. Głównie są to obszary leśne we wschodniej części wraz z ciągiem połodowcowych jezior rynnowych oraz fragment kanału Warta – Gopło, które znajdują się w obrębie utworzonego w 1986 r. Goplańsko – Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Gmina spełnia funkcje rolnicze i turystyczno-rekreacyjne.

Według danych GUS z 2011 r. Gminę Ślesin zamieszkuje 13.876 osób, w tym ok. 3.200 w mieście Ślesin, które stanowi największy ośrodek osadnictwa. Gęstość zaludnienia wynosi 95 m/ km². Strukturę osadniczą tworzy miasto i 26 wsi sołeckich - Biskupie, Bylew, Głębockie, Goranin, Honoratka, Ignacewo, Julia, Kępa, Kijowiec, Kolebki, Leśnictwo, Licheń Stary, Lubomyśle, Marianowo, Mikorzyn, Niedźwiady, Ostrowąż, Piotrkowice, Pogoń Gosławicka, Półwiosek Lubstowski, Półwiosek Stary, Różnowa, Szyszyn, Szyszyńskie Holendry, Wąsosze, Wygoda - obejmujących 51 miejscowości.

Gmina Ślesin sąsiaduje:

- od południa - z gminą Kramsk i miastem Konin,
- od zachodu – z gminami Kazimierz Biskupi i Kleczew,
- od północy – z gminami Wilczyn, Skulsk i Wierzbinek,
- od wschodu – z gminą Sompolno.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych i gminnych o długości ok. 70 km. Przez teren gminy wiedzie z południa na północ droga krajowa nr 25 (kierunek Ostrów Wlkp. – Toruń), która w Ślesinie krzyżuje się z biegnącą ze wschodu na zachód drogą wojewódzką nr 263 (Słupca -Kłodawa).

Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Polski wg Jerzego Kondrackiego, gmina leży w podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich, na obszarze makroregionu Pojezierza Wielkopolskiego, w obrębie mezoregionów Pojezierza Gnieźnieńskiego (zachodnia część obszaru gminy) i Pojezierza Kujawskiego (wschodnia część jej obszaru), podzielonych na wysoczyzny. Teren gminy należy do Wysoczyzny Gnieźnieńskiej, która obejmuje dwa subregiony: Równinę Kleczewską w północno-zachodniej i południowo-zachodniej części gminy oraz Pagórki Ślesińskie w środkowej części. Gmina charakteryzuje się młodoglacjalną rzeźbą terenu, urozmaiconą - sandrowa i równinna morena denna z niewielkimi wzniesieniami, z połodowcową rynną jezior. Wysokość bezwzględna terenu kształtuje się w poziomach 85 – 110 m. n.p.m.

Sieć rzeczną Gminy Ślesin tworzy znaczna ilość drobnych cieków, należących do dorzecza Strugi Biskupiej lub uchodzących bezpośrednio do jezior Ślesińskiego, Mikorzyńsko-Wąsoskiego i Licheńskiego. Na terenie gminy znajduje się też niewielki odcinek kanału Warta – Gopło. Poprzez system jezior gmina łączy się na wschodzie z doliną Warty, a na północy z doliną Noteci.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Gminy sięgają epok prehistorycznych - neolitu. Rozwój osadnictwa w rejonie Ślesina nastąpił na początku naszej ery. Tędy wiódł „szlak bursztynowy” łączący Cesarstwo Rzymskie z wybrzeżem Bałtyku. W okresie rozbicia dzielnicowego, omawiane tereny podlegały terytorialnie kasztelanii łódzkiej. W dokumentach źródłowych wieś Ślesin /Szleszyno/ wzmiankowana jest w 1231 r. Książę Konrad Mazowiecki przekazał wtedy miejscowość biskupom poznańskim, którzy władali nią do XVIII wieku. 20 stycznia 1358 roku król Kazimierz Wielki nadał wsi prawa miejskie, które miały wpływ na rozwój gospodarczy terenu. Do rozwoju przyczyniło się też położenie miasta na ówczesnym

szlaku handlowym łączącym Wielkopolskę z Mazowszem. W roku 1870, w wyniku represji po Powstaniu Styczniowym, zaborca rosyjski odebrał Ślesinowi prawa miejskie, które odzyskano w 1921 r.

Po II rozbiórce w 1793 r. tereny Gminy znalazły się pod panowaniem pruskim. W latach 1807 – 1815 włączono je do utworzonego przez Napoleona Księstwa Warszawskiego, później znalazły się w Królestwie Polskim, guberni kaliskiej, pod zaborem rosyjskim.

Mieszkańcy gminy czynnie uczestniczyli w zrywach niepodległościowych; XIX i XX wieku. W roku 1863 zasilili szeregi powstańców styczniowych i ginęli w bitwach i potyczkach, w tym w jednym z najważniejszych epizodów militarnych w Konińskim, bitwie stoczony 8 maja 1863 r. pod Ignacem. Natomiast na przełomie 1918/1919 roku wsparli zwycięskie Powstanie Wielkopolskie. Okres dwudziestolecia międzywojennego, to czas znacznego rozwoju miasta, powstawania różnych instytucji i stowarzyszeń działających na rzecz mieszkańców. Po wybuchu II wojny światowej, tereny gminy znalazły się w Kraju Warty, w rejencji inowrocławskiej. Szerzyły się aresztowania, egzekucje, terror, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia. Podczas hitlerowskiej okupacji życie straciło wielu mieszkańców gminy, w tym społeczność żydowska. Po wyzwoleniu przez wojska radzieckie 20 stycznia 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

Gmina Ślesin została utworzona w 1973 r., w latach 1975 – 1998 administracyjnie należała do województwa konińskiego. Na jej terenie, we wsi Licheń Stary, znajduje się Sanktuarium Maryjne z pobudowaną w latach 1995 - 2004 pięcionawową bazyliką, największym obiektem sakralnym w kraju i siódmym pod względem wielkości w Europie.

Na przestrzeni wieków wykształcono dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w Gminie Ślesin do czasów obecnych i są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Ślesin na lata 2014-2017* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 ust.2),
- przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).
- obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,

- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkość zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,

- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,

- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,

- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,

- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,

- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,

- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,

- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,

- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W rozdz. 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,

- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,

- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,

- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,

- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,

- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzeln i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,

- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,

- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W rozdz. 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,

- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,

- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W „Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim” na lata 2007-2013, przyjętej przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr X/103/07 z dnia 25 czerwca 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,

- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

Uchwałą Nr XXXVIII/763/13 z dnia 28.10.2013 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego przyjął Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BISKUPIE

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

- a. pałac, mur., 1905 r.,
- b. park, 2 poł. XIX w., powiększony ok. 1905 r.

Rejestr zabytków nr 263/5 z dnia 30.04.1984 r.

LICHEŃ STARY

KRZYŻ – KAMIEŃ MIŁOWY, kam., 1151 r.

Rejestr zabytków nr 348/90 z dnia 21.05.1984 r.

MIKORZYN

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

- a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.,
- b. owczarnia, ob. hotel, mur., 2 poł. XIX w.,
- c. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 260/2 z dnia 15.02.1984 r.

OSTROWĄŻ

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. NIEPOKALANEGO SERCA NMP I ŚW. JAKUBA, drew., 1948 r.

Rejestr zabytków nr A-535/276 z dnia 9.11.1998 r.

PIOTRKOWICE

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, mur., 1880-1885 r.,
- b. park, 1880-1885 r.

Rejestr zabytków nr 261/3 z dnia 15.02.1984 r.

ŚLESIN

UKŁAD URBANISTYCZNY, XVI-XIX w.

Rejestr zabytków nr 462/203 z dnia 21.08.1991 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA I DOBREGO PASTERZA:

- a. kościół, mur., 1900 r., 1907 r.,
- b. cmentarz przykościelny, XVII w.,
- c. ogrodzenie, mur.-żel., pocz. XX w.,
- d. plebania z najbliższym otoczeniem, 2 poł. XIX w., 1920 r.

Rejestr zabytków nr 204/Wlkp/A z dnia 18.11.2004 r.

CMENTARZ KATOLICKI, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 479/220 z dnia 20.07.1992 r.

ŁUK TRIUMFALNY, mur., 1812 r.

Rejestr zabytków nr 89/140 z dnia 12.07.1968 r.

WĄSOSZE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH:

a. kościół, mur., 2 poł. XVI w., 1863 r., 1865-1868 r., kaplica 1873 r., wieża 1867-1917 r.,

b. cmentarz przykościelny, XVI w.,

c. brama z ogrodzeniem od strony wschodniej, mur., 2 poł. XIX w.,

d. plebania, mur., ok. poł. XIX w.,

e. ogród plebański, XIX w.

Rejestr zabytków nr 350/Wlkp/A z dnia 30.04.1984 r. (kościół)

i 28.06.2006 r.

CMENTARZ KATOLICKI, 1846 r.

Rejestr zabytków nr 477/218 z dnia 20.07.1992 r.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BISKUPIE

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., 1905 r.,

b. park, 2 poł. XIX w., powiększony ok. 1905 r.

IGNACEWO

POMNIK POWSTAŃCÓW STYCZNIOWYCH, mur., 1918 r.

KIJOWIEC

DWÓR, mur., 2 poł. XIX w., przebud. ok. 1940 r.

KOLEBKI

BUDYNEK INWENTARSKI W ZAGRODZIE NR 17, mur., 1939 r.

LICHEŃ STARY

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. DOROTY:

a. kościół, mur., 1854 r., przebud. 1872 r., 1893-1897 r., 1903 r.,

b. cmentarz, poł. XIX w.

KRZYŻ – KAMIEŃ MIŁOWY, kam., 1151 r.

SPICHLERZ FOLWARCZNY, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 50, mur., ok. 1910 r.

WIATRAK KOŻLAK, drewn., 1 poł. XIX w.

LIZAWY

CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.

MIKORZYN

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.,

b. owczarnia, ob. hotel, mur., 2 poł. XIX w.,

c. park, 2 poł. XIX w.

OSTROWĄŻ

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. NIEPOKALANEGO SERCA NMP I ŚW. JAKUBA, drew., 1948 r.
CMENTARZ KATOLICKI, XIX w.

PIOTRKOWICE

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, mur., 1880-1885 r.,
- b. park, 1880-1885 r.,
- c. spichlerz, mur., 1880-1885 r.

POGOŃ GOSŁAWICKA

DOM NR 3, glin., 2 poł. XIX w.
DOM NR 13, glin., ok. 1910 r.
DOM NR 23, mur., 1880 r.

POGORZELE

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.
CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
DOM NR 19, mur., 1937 r.

STARY PÓLWIOSEK

CMENTARZ EWANGELICKI, 1883 r.
DOM NR 14, mur., ok. 1905 r.
DOM NR 28, mur., 1934 r.

SZYSZYŃSKIE HOLENDRY

CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.

ŚLESIN

UKŁAD URBANISTYCZNY, XVI-XIX w.
ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA I DOBREGO PASTERZA:

- a. kościół, mur., 1900 r., 1907 r.,
- b. cmentarz przykościelny, XVII w.,
- c. ogrodzenie, mur.-żel., pocz. XX w.,
- d. plebania z najbliższym otoczeniem, 2 poł. XIX w., 1920 r.,
- e. budynek gospodarczy, mur., XIX/XX w.,
- f. budynek gospodarczy, mur., XIX/XX w.,
- g. budynek gospodarczy, mur., XIX/XX w.

KAPLICZKA, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz, pocz. XX w.,
- b. brama, mur., pocz. XX w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, XIX w.

SZKOŁA, mur., ok. 1930 r.

ŁUK TRIUMFALNY, mur., 1812 r.

ul. Berwińskiego

DOM NR 3, mur.-glin., ok. 1850 r.

DOM NR 9, glin., 1880 r.

ul. Kleczewska

DOM NR 7, mur., k. XIX w.

DOM NR 8, mur., ok. 1880 r.

DOM NR 11, mur., ok. 1920 r.

DOM NR 12, mur., XIX/XX w.

DOM NR 14, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 15, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 16, mur., 1919 r.

DOM NR 17, mur., XIX/XX w.

DOM NR 18, mur., ok. 1880 r.

DOM NR 27, mur., ok. 1920 r.

DOM NR 32, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 34, mur., ok. 1935 r.

ul. Kościelna

DOM NR 3, mur., poł. XIX w.

DOM NR 7, mur., 1912 r.

DOM NR 21, mur., ok. 1920 r.

ul. Napoleona

DOM NR 11, mur., ok. 1920 r.

DOM NR 15, mur., 1928 r.

pl. Wolności

DOM NR 4, mur., 1880 r.

DOM NR 14, mur., pocz. XX w.

ul. Żwirki i Wigury

DOM NR 8 a, mur., XIX/XX w.

DOM NR 12, mur., 1890 r.

DOM NR 20, mur., 1918 r.

DOM NR 26, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 27, mur., ok. 1870 r.

DOM NR 29, mur., 1880 r.

DOM NR 30, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 35, mur., ok. 1908 r.

DOM NR 37, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 41, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 45, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 49, mur., 1928 r.

DOM NR 53, mur., 1935 r.

MŁYN, ul. Kleczewska, mur., 1915 r.

MŁYN, ul. Żwirki i Wigury, mur., 1939 r.

TEODOROWO

DOM NR 8, glin.-mur., 1909 r.

DOM NR 11, mur., ok. 1920 r.

WĄSOSZE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH:

a. kościół, mur., 2 poł. XVI w., 1863 r., 1865-1868 r., kaplica 1873 r., wieża 1867-1917 r.,

b. cmentarz przykościelny, XVI w.,

c. brama z ogrodzeniem od strony wschodniej, mur., 2 poł. XIX w.,

d. plebania, mur., ok. poł. XIX w.,

e. ogród plebański, XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

a. cmentarz, 1846 r.,

b. kaplica grobowa Mierzyńskich, mur., 1917 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. gorzelnia, mur., 1871 r.,

b. park, 2 poł. XIX w.

WIERZELIN

KAPLICZKA, mur., 1946 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

DOM NR 6, glin., pocz. XX w.

WYGODA

CMENTARZ EWANGELICKI, 4 ćw. XIX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Na terenie gminy do rejestru zabytków ruchomych wpisany jest jeden zespół stanowiący wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Mikołaja i Dobrego Pasterza w Ślesinie (30 pozycji); nr rejestru 187/Wlkp/B na podstawie decyzji z dnia 15.11.2010 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. neogotyckie ołtarze, ambona, chrzcielnica, konfesjonał, prospekt organowy, feretrony.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. Ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem A-462/203 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 21 sierpnia 1991 r. wpisany został historyczny układ urbanistyczny Ślesina.

Lokacja miasta na prawie średzkim miała miejsce w 1358 r. Utrata praw miejskich w 1870 r., które przywrócono w 1921 r. Układ przestrzenny wykształcił się prawdopodobnie z ulicówki posiadającej rozszerzenie placu targowego na trakcie przebiegającym przez przesmyk pomiędzy jeziorami. Istniejący układ miasteczka wykształcony ostatecznie w wyniku regulacji w 2 poł. XIX w. Zabudowa przyrynkowa i ulic wylotowych głównie z przełomu XIX i XX w.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: placów, ulic, podziałów gruntów i architektury sakralnej, mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie reformy państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w 2 poł. XIX w. stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

W latach 2009-2010 przeprowadzono rewitalizację rynku. Usunięto prowizoryczną zabudowę, wykonano nową nawierzchnię z kostki granitowej, uporządkowano zielen, zamontowano oświetlenie, nowe ławki, kosze na odpadki, kwietniki.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również parki dworskie i pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Biskupie, Mikorzyn, Piotrkowice oraz cmentarze katolickie w Ślesinie i Wąsoszach.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Ślesin znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to gródek stożkowaty w miejscowości Kijowiec, wpisany do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod numerem rejestru 420/Wlkp/C z dnia 14.12.2011 r.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Ślesin zostało dotychczas zewidencjonowane jedno stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to wyżej wspomniany gródek stożkowaty z miejscowości Kijowiec datowany na okres wczesnego średniowiecza

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Ślesin został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Ślesin. Dotychczas na omawianym terenie zewidencjonowano 445 stanowisk archeologicznych. Są to przede wszystkim osady ludności kultury pucharów lejkowatych, ludności kultury łużyckiej i ludności kultury przeworskiej oraz z okresu wczesnego średniowiecza:

stanowiska o własnej formie krajobrazowej			amentarzyska płaskie	amentarzyska kurhanowe	osady	skarby	ogółem
dwory	grodziska	fortyfikacje ziemne	2	0	442	0	445
0	1	0					

* dane przytoczone za Raportem o stanie zabytków gminy Ślesin, WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie, 2004 r. oraz Wielkopolskim Biuletynem Konserwatorskim, t. III

Teren gminy należy do Wysoczyzny Gnieźnieńskiej, którą stanowią dwa subregiony: Równina Kleczewska i Pagórki Ślesińskie. Pod względem rzeźby terenu obszar gminy Ślesin jest urozmaicony, równiny z niewielkimi wzniesieniami (różnica wysokości - ponad 25 m) i z polodowcową rynną jezior.

Gmina Ślesin odznacza się dobrymi warunkami glebowymi, powstałymi na bazie piasków i glin zwałowych.

Zasoby wodne to głównie ciąg jezior ślesińsko-pątnowskich, gdyż sieć rzeczna gminy jest dosyć uboga. Do największych jezior należą: Mikorzyńsko-Wąsowskie, Ślesińskie i Licheńskie. Jeziora te są połączone ze sobą kanałami i Kanałem Warta-Gopło z Notecią.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy pochodzą z epoki kamienia mezolitu (8000 lat p.n.e.). Od tego czasu obszar ten był nieprzerwanie zasiedlony, o czym świadczą znaleziska z następnych epok. Osadnictwo grupuje się głównie wzdłuż cieków wodnych, na terenach zajmowanych i dziś przez współczesne wsie oraz w pasie wydm.

Z następnego okresu pradziejów, neolitu, pochodzą liczniejsze ślady osadnictwa grup ludzkich na omawianym terenie. Widoczne jest to zwłaszcza na przykładzie ludności kultury pucharów lejkowatych. Ludność tej kultury zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Z terenu gminy Ślesin znany grobowiec megalityczny zlokalizowany w okolicach miejscowości Kijowiec.

Mniej liczne są natomiast ślady obecności na naszych terenach kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równoległe z kulturą pucharów lejkowatych.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów.

Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Znany tylko kilka stanowisk z tego okresu w okolicach Ślesina.

Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie gminy jest bogato reprezentowane.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbyt dużym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk identyfikowanych jako pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich. Dotychczas nie udało się stwierdzić ciągłości osadnictwa w okolicach Ślesina.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych

Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Ślesin, poza pojedynczymi przypadkami, prezentują generalnie dobry stan zachowania.

Biskupie – zespół pałacowy

W 2 poł. XIX w. dobrami Biskupia zarządzała rodzina Iwańczyków. W tym czasie pobudowano dwór, zakładając wokół niego niewielki park. Dwór spalił się na pocz. XX w. W 1905 r. Emil Iwańczyk pobudował okazały pałac, powiększono również założenie parkowe.

Po wojnie, na bazie dawnego majątku, utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne. W 1992 r. obiekty przejęte przez Agencję Nieruchomości Rolnych i wydzierżawione. Od 1998 r. własność prywatna.

Pałac murowany z cegły, założony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy, z dominującym dwukondygnacyjnym ryzalitem środkowym. W osi fasady podcień z głównym wejściem wsparty na kolumnach. W elewacji południowej (parkowej) dominujący ryzalit poprzedzony tarasem, artykułowany czterema kolumnami korynckimi. Nad gzymsami koronującymi skrzydeł i ryzalitu balustrada z tralkami jednolalkowymi i wazami, kryjąca połacie dachowe.

Remont kapitalny obiektu przeprowadzono w latach 1978-1982. W 1998 r. wyremontowano wnętrza. Kolejny remont, obejmujący m.in. wymianę pokrycia, remont elewacji, renowację stolarki przeprowadzono w latach 2002-2006. Stan zachowania dobry.

Park założony w stylu krajobrazowym w 2 poł. XIX w., powiększony o część południową w 1905 r. Z pierwotnego założenia zieleni największą wartość przyrodniczą przedstawiają pojedynczo rosnące sędziwe dęby, lipy i jesiony, z drugiej fazy aleja i szpalery grabowe. W części zachodniej parku znajdują się dwa stawy. Śladowo zachowany układ komunikacyjny.

W chwili obecnej stan zachowania obiektu ocenić należy jako dostateczny. Uporządkowano zieleni (usunięto drzewa obumarłe, zbędne samosiewny, zagospodarowano trawniki). Renowacji wymaga układ wodny. Konieczne jest również wprowadzenie uzupełniających nasadzeń drzew i krzewów ozdobnych.

Licheń Stary – krzyż – kamień milowy

Kamienny krzyż romański obecnie umieszczony został w kapliczce, w centrum wsi. Zachowany w stanie dostatecznym.

Mikorzyn – zespół pałacowy

W połowie XIX wieku właścicielem folwarku była rodzina Milewskich, niezwykle czynna w czasach Powstania Styczniowego (1863). Pobudowano wówczas pałac i owczarnie oraz założono 16 hektarowy park w stylu angielskim, zlokalizowany przy rynn timer jeziornej skupiającej jeziora: Pątnowskie, Wąsowskie, Mikorzyńskie i Ślesińskie.

W roku 1905 właścicielem Mikorzyna był Alfred Wierusz Kowalski, żyjący w latach 1849-1915, znany malarz krajobrazów, scen myśliwskich, członek i honorowy profesor akademii monachijskiej. Po jego śmierci majątkiem zarządzał zięć, Tadeusz Swinarski, który równocześnie był dyrektorem cukrowni w pobliskich Gosławicach.

W czasie wojny majątek był w zarządzie administracji niemieckiej. Po 1945 r. tworzył zasoby Państwowego Funduszu Ziemi, po czym został podzielony na dwie części i stał się ośrodkiem wypoczynkowym dla pracowników Fabryki Urządzeń Górnicstwa Odkrywkowego w Koninie (część północna) oraz Zakładów Przemysłu Jedwabniczego w Kaliszu (część południowa).

Uległo wówczas zmianie pierwotne założenie zieleni. W parku zlokalizowano wiele domków campingowych, pobudowano zaplecze gastronomiczno-socjalne. W latach 70. i 80. XX w. FUGO wyremontowało pałac, w którym zlokalizowano restaurację i kawiarnię, a także adaptowało starą owczarnię na obiekt hotelowo-gastronomiczny.

Obecnie oba ośrodki wypoczynkowe stanowią własność prywatną.

Pałac zbudowany w połowie XIX w. Posadowiony na rzucie w kształcie nieregularnego prostokąta, o bryle dzielonej na dwie części, jedno i dwukondygnacyjne, nakryte oddzielnymi dachami dwuspadowymi oraz dwukondygnacyjną wywyższoną wieżą, nakrytą dachem ośmiopłociowym. Elewacja północna charakteryzuje się odrębnymi podziałami w każdej z czterech części oraz zróżnicowaniem ilości i kształtów otworów okiennych i drzwiowych. Elewacja południowa z wyróżniającym się ryzalitem bocznym od zachodu, z bogactwem podziałów na kondygnacje, z wyrazistym belkowaniem gzymsów działowych. Elewacja zachodnia zdominowana jest centralnie położonym pozornym ryzalitem, zwieńczonym trójkątnym szczytem z przełamaniem gzymsem. W elewacji wschodniej góruje wieża od południa.

Pałac od lat nie użytkowany, a jego stan techniczny stopniowo się pogarszał. W roku bieżącym rozpocznie się remont kapitalny obiektu i adaptacja na cele hotelarsko-gastronomiczne, na który właściciel uzyskał już pozwolenie konserwatorskie.

Budynek owczarni wybudowano w połowie XIX w. Obiekt murowany, na planie wydłużonego prostokąta, z podziałami dostosowanymi obecnie do potrzeb hotelowych. Rozbudowany w 2009 r. Stan techniczny bardzo dobry.

Park założony w stylu krajobrazowym. Granica wschodnia założenia parkowego, to naturalny pas plaż przylegających do jeziora. Zastany drzewostan parkowy charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gatunkowym, choć znaczna część gatunków reprezentowana jest przez pojedyncze egzemplarze. Zdecydowanie najliczniejszą grupą drzew występujących na terenie parku są robinie akacjowe. Większość egzemplarzy to drzewa młode pochodzące z samosiewu o niskich walorach przyrodniczych i estetycznych. Wśród drzew najcenniejszych z pierwotnego założenia wyróżnić można kilka egzemplarzy lipy drobnolistnej, jesionu wyniosłego i klonu.

Część północna parku, na której znajdują się pałac wymaga wprowadzenia uzupełniających nasadzeń, natomiast część południowa kompleksowego uporządkowania. Wadliwa gospodarka, nadmierna intensywność gospodarowania terenu, brak zabiegów konserwatorskich spowodowały zniekształcenia form roślinnych oraz zwyrodnienie kompozycji przestrzennej. Jednakże w oparciu o istniejący drzewostan i zachowane fragmenty dawnego układu, park, po zabiegach rewaloryzacyjnych, przywracających utracone lub zniszczone elementy przestrzenne, ma szansę stać się znaczącym elementem krajobrazu, a jego adaptacja do nowych funkcji nie będzie dokonywana kosztem zmniejszenia wartości zabytkowej obiektu.

Ostrowąż – kościół par. p.w. Niepokalanego Serca NMP i św. Jakuba Ap.

Kościół zbudowany w latach 1946-1948 na miejscu poprzedniego, rozebranego przez Niemców w 1943 r. Obiekt drewniany, na planie krzyża łacińskiego, jednonawowy z transeptem. Od zachodu pięcioboczne, węższe prezbiterium, od północy i południa do prezbiterium przylegają pomieszczenia pomocnicze. Dachy z wydatnymi okapami, kryte blachą. Nawę od strony wschodniej, północnej i południowej otaczają tzw. soboty o konstrukcji słupowej. Wewnątrz strop, ozdobiony nawą deskami tworzącymi romby.

W 1986 r. pomalowano dach kościoła. Stan zachowania dobry.

Piotrkowice – zespół dworski

Do 1826 r. właścicielem Piotrkowic był Rafał Mierzyński, do 1863 r. Henryk Mierzyński. Dwór wybudował prawdopodobnie w latach 1880-1885 ówczesny właściciel dóbr Władysław Mierzyński, zakładając wokół park w stylu krajobrazowym. Dwór rozbudowany w pocz. XX w. W 1919 r. Władysław Mierzyński zmarł, a majątek przejął jego syn Józef, który gospodarował do wybuchu wojny. W 1948 r. dwór wraz z parkiem przekazano w użytkowanie szkoły podstawowej. Własność Gminy Ślesin.

Dominantą założenia jest dwór usytuowany obecnie w jego centralnej części. Budynek murowany z cegły, na planie wydłużonego prostokąta. Wyniesiona, dwukondygnacyjna część środkowa, pomiędzy dwoma parterowymi skrzydłami flankowanymi w narożach pozornymi ryzalitami. Część centralna nakryta dachem czterospadowym z gankiem wspartym na czterech kolumnach, zwieńczonym frontonem. Artkulacja elewacji pilastrami, w narożach zdwojonymi. Okna parteru w obramieniach zwieńczonych trójkątnym naczółkiem. Ryzalitty bocznych skrzydeł flankowane dwiema kolumnami wspierającymi belkowanie i fronton.

Remont obiektu przeprowadzono w latach 1981-1984. W 2000 r. wymieniono główne i drzwi i część stolarki okiennej. W chwili obecnej konieczny jest remont elewacji.

Obecne założenie parkowe jest znacznie zredukowane powierzchniowo, a układ przestrzenny i kompozycja zachowane w niewielkim zarysie. Z pierwotnego założenia zachowały się fragmenty kompozycji w postaci regularnie uformowanych alei grabowych. Zastany drzewostan parkowy charakteryzuje się niezbyt dużym zróżnicowaniem gatunkowym. Można wyróżnić 4 grupy drzew: dwa szeregi złożone z młodych lip na obwodzie parku, dwie aleje grabowe oraz kilkadziesiąt pojedynczych drzew, wśród których wiekowe dęby i robinie akacjowe. Wyróżniającą się grupą drzew są jesiony. Skromne poszycie parku stanowią samosiewy występujących tu gatunków drzew i przypadkowo nasadzone skupiny krzewów, które nie pielęgnowane zagęszczają się zbyt silnie „na dziko”.

W 2011 r. wykonano inwentaryzację dendrologiczną wraz z gospodarką drzewostanem, na podstawie której przeprowadzono podstawowe prace porządkowe i pielęgnacyjne zieleni, wykonano główne alejki spacerowe, zamontowano ławki i kosze na śmieci.

W celu odtworzenia i wprowadzenia średniego piętra zieleni niezbędne jest sporządzenie kompleksowego planu nasadzeń i zagospodarowanie terenu przed fasadą budynku.

Ślesin – zespół kościoła par. p.w. św. Mikołaja i Dobrego Pasterza

Pierwotny kościół drewniany uległ zniszczeniu, a na jego miejscu w 1604 r. wybudowano kościół murowany. W 1900 r. na dawnych fundamentach wzniesiono nowe prezbiterium i dwie kaplice. W 1907 r. nastąpiła gruntowna przebudowa nawy, pobudowano wieżę. Styl neogotycki.

Obiekt murowany, nie tynkowany, założony na planie prostokąta z prezbiterium zamkniętym pięcioboczną apsydą i dwiema kaplicami tworzącymi transept. Dachy kryte blachą. Górująca nad korpusem wieża zwieńczona wysmukłym hełmem w formie ostrosłupa z narożami ujętymi parami pilastrów zwieńczonych sterczynami. Na zamknięciu nawy i kaplic bocznych oraz przy skrajach połaci dachowych sterczyny nakryte daszkami w formie ostrosłupa. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte łukiem ostrym. Wnętrze jednonawowe, czteroprzęsłowe, przekryte nad nawą sklepieniem gwiaździstym, nad kaplicami krzyżowo-żebrowym.

W 2006 r. przeprowadzono remont wieży, obejmujący: remont drewnianej konstrukcji, wymianę pokrycia z blachy cynkowej na miedzianą, montaż rynien i obróbek blacharskich, remont elewacji i detali architektonicznych. W 2008 r. naprawiono dach kościoła. Stan techniczny obiektu dobry.

Plebania zbudowana w 2 poł. XIX w., rozbudowana od strony północnej w 1920 r. Obiekt murowany z cegły, otynkowany. Budynek główny parterowy, w części podpiwniczony, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z facjatami od wschodu i zachodu. Główne wejście od zachodu poprzedzone gankiem, z sienią przelotową prowadzącą na werandę z czterema kolumnami zwieńczonymi kapitelami jońskimi. Skromny detal architektoniczny w postaci profilowanych gzymsów. Przybudówka od strony północnej dwukondygnacyjna, nakryta dachem jednospadowym.

Remont kapitalny plebanii przeprowadzono w 2005 r. W 2011 r. wykonano remont elewacji. Stan techniczny obiektu dobry.

W dobrym stanie utrzymane jest otoczenie, zarówno kościoła jak i plebanii.

Ślesin – cmentarz katolicki

Założony ok. poł. XIX w. Usytuowany w północnej części miasteczka, na wyniesieniu zachodniej krawędzi jeziora, przy drodze do Skulska. Brama murowana z 2 poł. XIX w. Na cmentarzu znajduje się zbiorowa mogiła pomordowanych z II wojny światowej. Stan zachowania dobry.

Ślesin – łuk triumfalny, zwany bramą Napoleona

Zbudowany w 1812 r., zniszczony w 1971 r., odbudowany w latach 1976-1977 r. Usytuowany we wschodniej części miasta, prostopadle do drogi wylotowej w kierunku Sompolna. Budowla trójprzęsłowa z trzema arkadowymi otworami. Elewacje podzielone pilastrami zwieńczonymi jońskimi głowicami wspierającymi belkowanie. Nad gzymssem schodkowy naczółek z orłem Księstwa Warszawskiego.

W 2012 r. Gmina przeprowadziła remont obiektu (naprawiono zniszczone tynki, wymieniono opierzenia, odtworzono zniszczone detale architektoniczne). Stan zachowania dobry.

Wąsosze – zespół kościoła par. p.w. Wszystkich Świętych

Kościół zbudowany został w 2 poł. XVI w. Spłonął w 1849 r. z wyjątkiem prezbiterium, do którego w 1863 r. dobudowano nawę, powiększoną o jedno przęsło w latach 1865-1868. W roku 1873 dobudowano kaplicę. Budowę wieży z kruchtą w przyziemiu rozpoczęto w 1867 r., a zakończono w 1917 r.

Budowla murowana, założona na planie prostokąta. Nawa kwadratowa, przechodzi w węższe, prostokątne prezbiterium zakończone apsydą. Od północy do prezbiterium przylega kaplica, od południa zakrystia. Od zachodu trójkondygnacyjna wieża. Dachy dwuspadowe kryte dachówką, apsyda i hełm wieży blachą. Ściany podzielone lizenami, otwory okienne i drzwiowe w pilastrowych obramieniach z naczółkami.

Obiekt wielokrotnie remontowany. W I. 50 XX w. pomalowano elewacje, odnowiono wnętrze, w l. 60 przełożono dachówkę, naprawiono gzymsy, pomalowano wieżę, założono nowe rynny. W latach 1992-1993 kościół otrzymał nową polichromię. W roku 2002 wymieniono pokrycie dachu nad nawą i prezbiterium, wyremontowano elewacje. W 2009 r. przeprowadzono konserwację hełmu wieńczącego wieżę, wymieniono pokrycie dachu apsydy z blachy ocynkowanej na miedzianą.

Brama z ogrodzeniem cmentarza przykościelnego od strony wschodniej z 2 poł. XIX w., murowane, otynkowane, zdobione licznymi płycznami i profilowanymi gzymsami. Obiekty remontowane w 2002 r.

Plebania wzniesiona została ok. poł. XIX w. Budynek murowany z cegły, założony na rzucie prostokąta z gankiem od strony północnej i dwiema przybudówkami od zachodu i południowego zachodu. Budowla parterowa, częściowo podpiwniczona, nakryta wysokim dachem dwuspadowym. Elewacje w narożach ujęte lizenami, zwieńczone profilowanym gzymssem. We wnętrzu pierwotny układ pomieszczeń z zachowaną stolarką drzwiową.

Remont kapitalny budynku przeprowadzono w 1984 r. W 1989 r. odnowiono wnętrze. Kolejny remont wykonano w latach 1994-1995 (dach, elewacje). W 2005 r. wymieniono stolarkę okienną.

Teren otaczający plebanię w części południowej obejmuje niewielkie podwórze z ogrodem, w części północnej sad, w partii zachodniej opada łagodnie w kierunku jeziora.

Zespół kościelny utrzymany w dobrym stanie.

Wąsosze – cmentarz katolicki

Założony w 1846 r. Usytuowany w północnej części wsi, pomiędzy wysoką nadbrzeżną skarpią jeziorną, a drogą do Ślesina. Regularne rozplanowanie kwater. Na cmentarzu kaplica grobowa właścicieli

ziemskich Mierzyńskich, w tym Henryka Mierzyńskiego, dowódcy oddziału powstańczego 1863 r. Stan zachowania nagrobków i zieleni dobry.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków, to neogotyckie wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Mikołaja i Dobrego Pasterza w Ślesinie. Zachowane w stanie dostatecznym.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasek i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywne orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych. Na wyżej wymienione badania należy uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków

a) archeologicznych

Największe zagrożenia dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy Ślesin należy wiązać z rozwojem turystyki, pracami rolnymi oraz działalnością górnictwem.

Użytki rolne w gminie Ślesin zajmują areał 8,5 tys. ha, co stanowi 58,5 % ogólnej powierzchni gminy. Pozostałe grunty, w tym tereny związane z eksploatacją węgla brunatnego, jeziora, nieużytki, zajmują 20,6% powierzchni gminy.

Gmina należy do najbardziej zalesionych gmin w powiecie konińskim, teren zalesiony zajmuje 20,9% powierzchni gminy.

W obrębie gminy znajdują się złoża węgla brunatnego „Pątnów II” i „Pątnów V”, surowców ilastych „Wygoda” i „Sarnowa” oraz wody geotermalne o wysokiej mineralizacji.

Miasto Ślesin oraz cała gmina charakteryzuje się silnie wykształconą funkcją turystyczną, której podstawy stanowią ciąg dużych jezior rynnowych z przyległymi kompleksami leśnymi oraz sanktuarium Maryjne w Starym Licheniu, będące miejscem licznych pielgrzymek wiernych.

Ponadto na najbliższe lata zaplanowano następujące inwestycje, które mogą stanowić zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego:

- budowa i modernizacja sieci kanalizacyjno-wodociągowej na terenie gminy. W skład tego zadania wchodzi budowa przyłączy kanalizacyjnych i wodociągowych w gminie, budowa kanalizacji sanitarnej dla miejscowości Piotrkowice, Niedźwiady, Julia, Kępa, Wygoda, Szyszyńskie Holendry, Konstantynowo oraz modernizacja oczyszczalni ścieków Lubomyśle;
- budowa i bieżące utrzymanie dróg na terenie gminy. Można tutaj wymienić następujące inwestycje: budowa lub przebudowa drogi w miejscowościach Bylew i Bylew Parcele, Głębockie, Mikorzyn Górka, Kolebki, Licheń-Bylew, Honoratka -Rębowo oraz drogi powiatowej nr 3210 PDW 263-Różopole-Licheń Stary -Wola Podłużna -DW 266 na odcinku Licheń Stary -Grąblin, budowa, modernizacja lub przebudowa chodników w miejscowościach Ostrowąż, Półwiosek Stary, Wąsosze, Mikorzyn, Ślesin, Honoratka, Ignacewo, budowa ścieżek rowerowych Różnowa -Wierzelin oraz Lubomyśle-Mikorzyn etap II; budowa oświetlenia ulicznego w miejscowościach Honoratka, Mikorzyn, Piotrkowice, Kijowiec -Wandowo, Ignacewo -Wierzelin, Różopole II, Szyszyn;
- zadania związane z rozwojem kultury fizycznej i sportu: przebudowa boiska sportowego i placu zabaw w miejscowości Dąbrowa Mała, przebudowa linii boiska w Licheniu Starym, zagospodarowanie terenu na stadionie w Ślesinie, budowa ogólnie dostępnych placów zabaw, miejsc rekreacji oraz obiektów sportowych na terenie sołectw Piotrkowice, Ignacewo, Biskupice, Wąsosze, Ostrowąż, Głębockie, Licheń Stary oraz Ślesin.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawastrzeń kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego konserwatora Zabytków. Ponadto w przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

b) nieruchomości

Gmina Ślesin nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Wprawdzie nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które jest wydawane w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura ludowa, której materialnym wyznacznikiem jest budownictwo wiejskie, podlega dynamicznym zmianom tak w funkcji obiektów, jak i w formie. Lokalne społeczności wioskowe, dla których tradycyjne wzory postępowania były wyznacznikiem wartości kształtujących tę społeczność, odchodzą w przeszłość. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie gminy Ślesin nie spotyka się już przykładów tradycyjnego, drewnianego budownictwa wiejskiego.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Do istotnych zagrożeń należą indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które są wyznacznikiem działań, skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu obiektów (likwidacja dekoracji architektonicznych, powiększanie otworów okiennych bądź ich zamurowywanie, rozbudowy), zniekształcając w ten sposób zabytkowy wizerunek zabudowy. Ważnym na dzień dzisiejszy problemem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych.

a) ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych są właściwie i prawidłowo chronione.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ślesin”

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Ślesin została przyjęta Uchwałą Nr 290/XXXI/13 Rady Miejskiej Gminy Ślesin z dnia 12.03.2013 r.

W części I „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”, rozdz. 5 „Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” przedstawiono zarys historii gminy, wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków. Pozostałe obiekty zabytkowe ujęto w załączniku do tekstu studium. Zasoby dziedzictwa kulturowego uporządkowano w następujące kategorie, dla których określono zasady ochrony konserwatorskiej. Znalazły się one również w części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, rozdz. 7 „Zasady polityki przestrzennej gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków”.

1. Układ urbanistyczny Ślesina – obszar objęty strefą „B” ochrony konserwatorskiej (zachowanych elementów zabytkowych) i otoczony strefą „K” ochrony krajobrazu. W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego obowiązują:

- a) zachowanie historycznego rozplanowania,
- b) zachowanie historycznej linii zabudowy,
- c) zachowanie historycznej parcelacji, niezbędne zmiany wymagają uzgodnienia w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegaturze w Koninie,
- d) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- e) zachowanie zabytkowej zieleni,
- f) użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu,
- g) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali, formy, materiałów i kolorystyki,

h) podporządkowanie nowych elementów wyposażenia ulic i placów (mała architektura, reklamy, nawierzchnie, oświetlenie itp.) układowi zabytkowemu.

2. Zespoły sakralne, pałacowe i dworskie – podlegają ochronie w granicach założeń wraz z ich najbliższym otoczeniem – strefą ochrony konserwatorskiej o szerokości 50-100 m wokół granic działek, na których się znajdują. Szerokość strefy powinna uwzględniać znaczenie widoku dla całościowego odbioru obiektu. Strefy ochrony konserwatorskiej wyznaczono dla 2 zespołów sakralnych w Ślesinie i Wąsoszach, 2 zespołów pałacowych w Biskupiu i Mikorzynie oraz 2 zespołów dworskich w Piotrkowicach i Wąsoszach. W obrębie stref ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- a) zachowanie historycznej parcelacji (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- b) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- c) zachowanie zabytkowej zieleni,
- d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- e) użytkowanie w sposób nie kolidujący z historyczną funkcją obiektu.

3. Cmentarze – ochrona obowiązuje w granicach cmentarza oraz w jego najbliższym otoczeniu. W granicach cmentarza obowiązuje:

- a) zachowanie historycznej parcelacji,
- b) zachowanie historycznego rozplanowania,
- c) zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- d) zachowanie zabytkowej zieleni.

4. Obiekty architektury i budownictwa.

Ochroną konserwatorską objęte są obiekty wraz z ich najbliższym otoczeniem. Należą do nich pojedyncze budynki, kapliczki przydrożne, pomniki. Wymagane jest zachowanie zabytkowej formy architektonicznej budynków oraz zachowanie zgodności zmian dokonywanych w budynkach z dotychczasową formą i wystrojem elewacji. Nowe budynki w otoczeniu obiektu zabytkowego powinny nawiązywać do form zastanych.

4. Zabytki archeologiczne.

Na terenie gminy Ślesin zarejestrowano stanowiska archeologiczne począwszy od neolitu (kultury: pucharów lejkowatych, amfor kulistych), poprzez epokę wczesnego brązu, kulturę łużycka, kulturę przeworską, średniowiecze aż po okres nowożytny.

Zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie musi on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Stąd w przypadku koncentracji stanowisk archeologicznych operuje się pojęciem strefy intensywnego występowania stanowisk archeologicznych (załącznik graficzny). Wszystkie zewidencjonowane stanowiska archeologiczne oraz strefy ich występowania podlegają ochronie konserwatorskiej zgodnie z art. 6 ust.1, pkt.3, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U nr 162, poz. 1568 ze zmianami). W trakcie prac ziemnych stanowiska te ulegną bezpowrotnemu zniszczeniu i utracą swoją wartość naukową. W związku z powyższym dla obszarów objętych strefą intensywnego występowania stanowisk archeologicznych umieszczono w studium następujący zapis:

„Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę”

Na terenie gminy znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to gródek stożkowaty w Kijowcu.

Stanowisko to objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1 Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., (Dz. U nr 162, poz. 1568 ze zmianami). Na jego terenie obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych.

Ponadto z uwagi na położenie układów urbanistycznych, zespołów pałacowo – parkowych wpisanych do rejestru zabytków lub podlegających ochronie konserwatorskiej oraz obiektów wpisanych do rejestru zabytków w strefie ochrony konserwatorskiej i w strefie występowania nawarstwień kulturowych w studium uwarunkowań zabezpieczono dziedzictwo archeologiczne, zamieszczając następujący zapis: „Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach objętych ochroną konserwatorską lub w bliskim jej sąsiedztwie, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę”

Natomiast w przypadku podejmowania szerokopłaszczyznowych prac ziemnych, inwestor może przystąpić do inwestycji dopiero po uzyskaniu wytycznych konserwatorskich i określenia przez konserwatora zabytków niezbędnego zakresu badań archeologicznych.

Konieczne jest także prowadzenie nadzorów archeologicznych na całym terenie podczas trwania prac ziemnych związanych z odhumusowywaniem terenu. W przypadku odkrycia w trakcie nadzorów nowych stanowisk archeologicznych, nie ujawnionych podczas badań powierzchniowych, konieczne będzie przeprowadzenie na tych stanowiskach ratowniczych badań wykopaliskowych.

W związku z powyższym studium został umieszczony następujący zapis:

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego (drogi, hale przemysłowe), obowiązek przeprowadzenia:

- rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych,
- ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych
- stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem WUOZ w Poznaniu– Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Ślesin nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują 2 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę zabytków.

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wybranych terenów na obszarze gminy Ślesin, przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/139/96 Rady Miejskiej Gminy Ślesin z dnia 10.10.1996 r. Dla wsi Ignacewo wprowadzono następujący zapis:

Otoczenie istniejącego pomnika powstańców styczniowych 1863 r. należy zagospodarować zielenią parkową oraz zachować strefę ochronną 15 m od granicy geodezyjnej działki. Inwestycje należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Ślesina przyjęty Uchwałą Rady Miejskiej Gminy Ślesin Nr 287/XXXII/09 z dnia 15.12.2009 r. W rozdz. 5, § 9 przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego (obszary stref ochrony konserwatorskiej „B” i „K” układu urbanistycznego Ślesina, zespołu kościoła parafialnego, cmentarza parafialnego, cmentarza żydowskiego oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie) ustala się obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków Kierownikiem Delegatury w Koninie wszelkich prac ziemnych związanych z zabudową lub zagospodarowaniem terenu, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych.

2. Ochronie konserwatorskiej podlegają obszary wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wykazie (zał. 4 do uchwały).

3. Obiekty zabytkowe podlegają ochronie w granicach działek geodezyjnych, na który są zlokalizowane.

4. Na terenach objętych ochroną konserwatorską nakazuje się:

- a) zachowanie historycznego układu granic działek i linii zabudowy,
- b) zachowanie zadrzewień,
- c) zachowanie obiektów o zabytkowej architekturze,
- d) podporządkowanie nowych projektowanych obiektów historycznemu układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji obiektu, jego skali i formy.

5. Wszystkie zmiany, które właściciel planuje w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, wymagają uzyskania zezwolenia właściwego terenowo organu ochrony zabytków.

6. W strefie zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską, wszelkie prace ziemne związane z inwestycjami wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z konserwatorem zabytków.

7. Na obszarze strefy zabytkowego układu urbanistycznego ustalono następujące warunki zagospodarowania:

- a) dopuszcza się przebudowę i rozbudowę budynków, a także nadbudowę budynków jednokondygnacyjnych,
- b) projektowane zmiany wyglądu budynków muszą nawiązywać do historycznego charakteru ich elewacji frontowych, w szczególności detalu architektonicznego, wielkości i proporcji otworów okiennych i drzwiowych, a także formy dachów,
- c) w przypadku realizacji nowego obiektu na kilku połączonych działkach, dawne podziały należy uwidocznić na elewacji frontowej,
- d) nową zabudowę należy projektować i realizować w sposób nie naruszający walorów otaczającej przestrzeni. W szczególności należy unikać stosowania zabudowy o formach nadmiernie eksponujących nową zabudowę oraz o agresywnych barwach,
- e) gabaryty i forma nowej zabudowy muszą uwzględniać podstawowe cechy budynków w istniejących ciągach zabudowy, jak: wysokość elewacji frontowej, formę i nachylenie dachu, proporcje otworów okiennych, zastosowane materiały i gamę kolorystyczną budynków,
- f) górne zwieńczenie elewacji frontowej nowych budynków musi stanowić gzyms wysunięty przed lico ściany,
- g) zakazuje się stosowania materiałów o niskich walorach estetycznych, jak plastikowe okładziny elewacyjne, dachowe płyty faliste, papa czarna,
- h) zakazuje się stosowania w kolorystyce budynków barw nie harmonizujących z budynkami w otoczeniu oraz jaskrawych (agresywnych),
- i) wszelkie działania w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego należy podejmować w porozumieniu z konserwatorem zabytków.

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Część gminy Ślesin znajduje się w obrębie *Goplańsko-Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* ustanowionego Uchwałą Nr 53/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Całkowita powierzchnia obszaru wynosi 61.496 ha, z czego na teren gminy Ślesin przypada 7.900 ha. Obszar należący do Pojezierza Kujawskiego, obejmuje

tereny o różnej genezie. W jego granicach znajduje się strefa ostatniego glacjału jak i fragment terenu objętego zlodowaceniem środkowopolskim. Ma to swoje przełożenie w urozmaiconej rzeźbie terenu, z licznymi jeziorami, dolinami rzecznyymi, obniżeniami, lasami. W granicach obszaru ochrony podlegają partie lasów z cennym drzewostanem, mokradła, torfowiska, sprzyjające rozwojowi różnorodnej roślinności bagiennej i łąkowej, często na glebach pochodzenia organicznego.

Indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęty jest:

· Leśnictwo Tokary, oddz. 128 – dąb szypułkowy o obwodzie pnia 500 cm i wysokości 26 m (nr rej. 20).

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy Ślesin wykonano w 2010 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomości. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie. Egzemplarz ewidencji zabytków nieruchomości przekazany został Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie. Będzie ona podlegała okresowej aktualizacji polegającej na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących, gruntownie przebudowanych, które utraciły cechy zabytkowe, uzupełnieniu o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony, w porozumieniu z konserwatorem zabytków.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

1. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, w 2013 roku wykonana została gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie.

2. Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie.

3. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart adresowych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, wykazu stanowisk archeologicznych (bez podania dokładnej lokalizacji) oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Ślesin na lata 2014-2017” na stronie internetowej Gminy Ślesin,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane dla właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z Uchwałą Nr 320/XXXIII/06 Rady Miejskiej Gminy Ślesin z dnia 30 marca 2006 r.,
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy ewangelickich na terenie gminy.

6.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów, itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelakich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością obiektów i miejsc przez które przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Ślesin ze szczególnie cenną pod tym względem i atrakcyjną centralną częścią gminy z rynnami jeziornymi oraz kompleksem leśnym w wschodniej części, różnorodna flora i fauna, miejsca pamięci historycznej, bogaty przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowlach sakralnych oraz dworach i pałacach otoczonych parkami stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy.

Rozbudowa zaplecza turystyczno – sportowego, stanic wodnych, wytyczenie ścieżek dydaktycznych, szlaków konnych, budowa punktów obserwacji ornitologicznych, koncepcja utworzenia rezerwatów, czy wykorzystanie etnograficznej ciekawostki językowej, to tylko niektóre z możliwości wyeksponowania tych terenów, a także możliwość wkomponowania ich w regionalne i ponadregionalne szlaki turystyczne. Utworzone dotychczas i zarządzane przez O/PTTK, Urząd Marszałkowski i stowarzyszenie „Dwa mosty” szlaki, stanowią formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Wśród przecinających tereny gminy szlaków turystycznych pieszych

oraz rowerowych znajdują się m.in. tematyczne np. gotycki, romański, szkocki, szwedzki, bursztynowy, obejmujące miejscowości powiatu konińskiego, w tym Ślesin. Wytyczone trasy rowerowe „Wokół jezior” tworzą tzw. pętle o trzech stopniach trudności – mała o długości 13 km, średnia – 22 km, duża pętla – 33 km. Łącznie z oznaczonymi kolorami żółtym, niebieskim, czerwonym, czarnym, zielonym i żółtym, na terenie gminy udostępniono ponad 200 km interesujących tras turystycznych. Szlaki piesze wyznaczone po mieście, łączą się z wiodącymi do poszczególnych miejscowości gminy. Szlaki obejmują najciekawsze pod względem przyrodniczym i historycznym miejsca, a znajdują się na nich także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach. W ramach obchodów 150 rocznicy Powstania Styczniowego, koniński oddział PTTK opracuje w tym roku „Szlak powstania styczniowego w Wielkopolsce wschodniej”, który uwzględni miejscowości w gminie, związane z pamięcią o narodowowyzwoleńczym zrywie.

Nie brak również tras dla wodniaków, którzy mogą korzystać z odcinków żeglownych w gminie lub całej 690 km drogi wodnej „Wielkiej Pętli Wielkopolskiej”, począwszy od Warty, poprzez Kanały Ślesiński i Bydgoski, do Noteci i Warty.

Przy pomocy organizacji pozarządowych, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy poszczególnych obiektach zabytkowych.

Historyczny układ urbanistyczny z pierwotną zabudową mieszkalną i sakralną, to niewątpliwie kolejny atut turystyczny i poznawczy. Przedstawia również cenne uwarunkowania dla realizacji szeroko pojętych potrzeb kulturalnych wielu grup i środowisk, tak rodzimych, jak i zewnętrznych. Zrealizować się tu mogą pasje poznawcze historyków, ludzi - pasjonatów, turystów, dla których miejscowość i jej historia jest czymś ważnym. W rocznym kalendarzu imprez można by przykładowo wydzielić dwu- lub trzydniowe imprezy połączone z widowiskami, stałą obudową handlowo-turystyczną, która poprzez tak konstruowaną motywację stanie się siłą napędową i motywacyjną gospodarki gminy. Wzbogacą one już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, a świadczą o tym już istniejące przykłady w terenie, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy Ślesin. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich, może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

6.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków, własnością Gminy jest zespół dworsko-parkowy w miejscowości Piotrkowice, będący siedzibą szkoły podstawowej.

Dwór wymaga remontu. Stwierdzono częściowe ubytki tynku, uszkodzony gzyms wieńczący, zniszczone rynny i rury spustowe, zawilgocone i mineralizowane tynki, głównie w elewacji zachodniej (ogrodowej). Podstawowe prace zabezpieczające i naprawcze przeprowadzono w 2012 r. Remont obiektu wyznaczono na 2014 r.

W 2011 roku Gmina opracowała inwentaryzację dendrologiczną zieleni parkowej zawierającej również zalecenia dotyczące uporządkowania terenu i pielęgnacji drzewostanu. Wykonano podstawowe prace porządkowe i pielęgnacyjne zieleni (usunięto drzewa obumarłe i zagrażające bezpieczeństwu użytkowników parku, przeprowadzono cięcia sanitarne w koronach drzew, usunięto zbędne samosiewy). Konieczna jest jednak kompleksowa rewaloryzacja założenia parkowego, która uwzględni podniesienie walorów estetycznych obiektu z jednoczesnym dostosowaniem do potrzeb aktualnego użytkownika. Opracowanie projektu zagospodarowania zakładającego m.in. odtworzenie układu komunikacyjnego, wyeksponowanie drzew najcenniejszych, wzbogacenie gatunkowe drzewostanu parkowego nowymi nasadzeniami drzew i krzewów ozdobnych wyznaczono na rok 2014, natomiast jego realizację na lata 2014-2015.

Stan prawny nieruchomości, na której posadowiono łuk triumfalny jest nie uregulowany. Gmina podejmie działania w celu wydzielenia gruntu zajmowanego przez budowlę oraz uregulowanie spraw własnościowych.

Pozostałe obiekty nie są własnością Gminy, w związku z tym nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

Ważnym zagadnieniem jest ochrona nieczynnych cmentarzy ewangelickich. Istniejące na terenie gminy nieczynne cmentarze ewangelickie (poza uporządkowanym, staraniem mieszkańców, we wsi Wygoda), są w złym stanie (zarośnięte, zdewastowane i przemieszczone nagrobki). Własnością Gminy są cmentarze w Lizawach i Szyszyńskich Holendrach. Aby przywrócić właściwą rangę tym miejscom wiecznego spoczynku, podjęta zostanie inicjatywa ich uporządkowania i oznakowania. Do akcji włączona zostanie społeczność lokalna oraz młodzież szkolna, gdyż jej zaangażowanie w odtwarzanie śladów lokalnej historii jest ważnym elementem w procesie edukacyjnym. Nawiązana zostanie współpraca z gminami i szkołami mającymi doświadczenie w tego typu przedsięwzięciach. Projektowane prace Gmina planuje zrealizować do końca 2015 roku.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Ślesin wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miasta i Gminy w Ślesinie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Miejską.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940), zmienione Rozporządzeniem MKiDN z 1 lipca 2013 r. (Dz. U. z dn. 5.07.2013 r., poz. 784).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów:

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

4. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2009-2014. Pomoc finansowa udzielana jest w 8 obszarach priorytetowych, w tym „Ochrona dziedzictwa kulturowego”.
- 3) Fundacji Bankowej im. L. Kronenberga, która wspiera działania w zakresie rozwoju lokalnego i edukacji, m.in. dziedzictwa kulturowego i tradycji.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.